

Катеринич П.В.

Київський національний університет ім.Тараса Шевченка,
студент магістратури
Київ, Україна
katerinich1993@gmail.com

**СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЖУРНАЛІСТИКИ В
УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ**

Анотація. Соціальна відповідальність журналістики далеко не повною мірою визначається самими журналістами, оскільки вплив на ЗМІ здійснюють переважно власники та їх оточення. Виникає розподіл медійних сфер впливу. Інформаційна війна, котра ведеться Росією проти України, потребує активації рушіїв соціальної відповідальності ЗМІ – виокремлення цінностей (національні інтереси, патріотична позиція журналістів) та усвідомлення наслідку (покарання за колабораціонізм у інформаційній війні). У нашому дослідженні ми розробляємо модель “мобілізованих ЗМІ” в контексті “нації в однострої” в умовах українського суспільства, а також виявляємо небезпеки, що пов’язані з регулюванням контенту ЗМІ під час інформаційних атак, розглядаємо можливість введення цензури та автоцензури, аналізуємо юридичний аспект питання, можливість введення посади військового цензора.

Ключові слова: нація в однострої, мобілізовані ЗМІ, соціальна відповідальність журналістики, інформаційна війна, антитерористична операція, цензура, автоцензура

Формул: 0, рис.: 2, табл.: 0, бібл.: 21

Petro Katerynych

Institute of Journalism of the Taras Shevchenko
National University of Kyiv,
Second year Master Student in Media Communications
Kyiv, Ukraine
katerinich1993@gmail.com

**SOCIAL RESPONSIBILITY OF JOURNALISM IN THE CONTEXT
OF INFORMATION WARFARE**

Abstract. The social responsibility of journalism is far from being fully determined by journalists themselves, because the mass media is mostly influenced by the owners and their environment. There is a distribution of media sphere of influence. The information warfare that Russia is leading against Ukraine needs activating the social responsibility of mass media – allocation of values (national interests, patriotic position of journalists) and awareness of the consequences (punishment for collaboration in information warfare). Achieving a model called “nations in uniform”(Ukraine is gradually becoming a society of active Military actions on our territory and the constant need for resource mobilization, first of all - information) needs a qualitatively new model of control under information noise, qualitative selection of information based on the principles of social responsibility of mass media. In our research we are developing the model of “mobilized mass media” in the context of “nations in uniform” in conditions of Ukrainian society, as well as determine the riskiness related to regulation of mass media content during the information attacks,

consider the introduction of censorship and auto-censorship, analyze the legal aspect of the issue, the possibility of introduction of the military censor.

Keywords: nation in uniform, mobilized mass media, social responsibility of journalism, information warfare, anti-terrorist operation, censorship, auto-censorship

Formulas: 0, fig.: 2, tabl.: 0, bibl.: 21

Вступ. Фахівці з історії розвитку ізраїльських ЗМІ Хілель Носек і Йехіель Лімор [Носек, Лімор 1995, с. 45-62] пишуть: "Військова цензура ЗМІ з метою забезпечення безпеки держави є одним із найбільш яскравих прикладів того, що ізраїльське суспільство є "нацією в однострої". Ми не беремося стверджувати, що подібну модель можна адаптувати в Україні, оскільки вона працює на механізмах ізраїльських реалій, однак вибудувати модель взаємодії суспільства-війська в умовах тривалого збройного протистояння варто. У цьому полягає актуальність нашого дослідження.

Аналіз дослідження та постановка завдання. Метою статті є розробка такої моделі соціальної відповідальності ЗМІ, яка спрямована на ефективну взаємодію між ЗМІ та іншими суспільними інститутами в умовах інформаційної війни.

Нашими завданнями є:

- дослідити поняття соціальної відповідальності ЗМІ в умовах інформаційної агресії;
- вивчити фактори, що можуть вплинути на контент ЗМІ під час особливого правового режиму в державі (АТО, воєнний стан);
- проаналізувати поняття "нації в однострої" та "мобілізованих ЗМІ" в контексті українських реалій;
- показати як виглядатиме модель воєнної цензури в українських реаліях;
- простежити особливості українського законодавства, що стосуються питань втручання у діяльність ЗМІ та свободи слова.

Під час дослідження ми користувалися напрацюваннями ізраїльських дослідників Хілеля Носака, Йехіеля Лімора, Дональда Горовіца, Моше Лиссака, українських науковців Валерія Іванова та Олександра Власюка, моделлю цензури польського публіциста Томаша Стрижевського, законодавчою базою України у сфері інформаційної безпеки та забезпечення свободи слова, матеріали порталу "MediaSapiens".

Практична цінність нашої роботи полягає у можливості використання результатів дослідження у навчальних програмах курсів "Інформаційна безпека" та "Прикладні соціально-комунікаційні дослідження", а також для розробки правил етичної поведінки ЗМІ в умовах інформаційної війни.

У дослідженні ми використовуємо методи порівняння (наприклад, ізраїльських та українських моделей) та моделювання (створення моделі "мобілізованих ЗМІ" в умовах українських реалій).

Результати дослідження. Модель, розроблена Дональдом Горовіцом та Моше Лиссаком [Dan Horowitz and Moshe Lissak 1989, с. 195-230] відрізняється від моделі "відокремленої армії", яка зумовлює існування чітких і непроникних кордонів між військом і суспільством. "Нація в однострої" передбачає інтеграцію війська в суспільство, існування їх як єдиного цілого. Суспільство (а, отже, і ЗМІ) діє в інтересах війська, а військо в інтересах суспільства.

Хілель Носек [Nosek 2006] і Йехіель Лімор [Limor 1999] зауважують,

що модель переживає внутрішню кризу, оскільки осучаснення ізраїльського суспільства призвело до тріщин в усталеній системі відкритості війська і органів національної безпеки, критики внутрішньої та зовнішньої, та потребує реставрації. Дослідники визначають "військову цензуру" як попередній нагляд за змістом публікацій, резюмуючи, що така неодноразово і в різноманітних формах діяла у багатьох демократичних державах, найчастіше – в контексті локальних і обмежених у часі воєнних конфліктів. Яскраві тому приклади: В'єтнамська війна (1959-1975), війна за Фолклендські острови між Великобританією і Аргентиною (1982), вторгнення американських військ в Гренаду (1983), Війна в Перській затоці (1990-1991).

У всіх вищенаведених прикладах військова цензура запроваджувалась на обмежені строки, тоді як в Ізраїлі військова цензура діє постійно, як у періоди затишшя, так і у воєнний час.

Внутрішня самоцензура – обмеження, які ЗМІ накладають на себе самі. Внутрішня самоцензура може здійснюватися на трьох рівнях: на інституціональному рівні, на організаційному рівні, і на індивідуальному рівні. В Україні здійснення такої не буде добросовісним, оскільки переважна більшість національних ЗМІ з високим коефіцієнтом глядачів/читачів належать медіакорпораціям, контрольованим олігархами, які, у першу чергу, сповідують свої принципи та інтереси. Зауважимо, що з 69 позовів преси до суду з приводу цензури в Ізраїлі у 1959-1993 роках лише в 10 випадках (14%) заборону на публікацію зняли [Носек, Лімор 1995].

Носек і Лімор також оперують поняттям "мобілізованих ЗМІ", тобто таких, які в умовах війни виконують свій обов'язок перед суспільством – укріплюють національний дух та прославляють героїв війни.

Доктор економічних наук, член-кореспондент НАН України Олександр Власюк [Власюк 2016, с. 360] пише: "Наша держава останніми роками зробила великий крок у бік розширення свободи слова, скасування всіх форм цензури. Це досягнення має зворотний бік у вигляді збільшення вразливості національного інформаційного простору до сучасних прихованих форм маніпулювання масовою свідомістю. Тому сьогодні в Україні є об'єктивна потреба у формуванні громадського інституту контролю за діяльністю масмедіа, який би з-поміж інших питань здійснював незалежне експертне оцінювання маніпулятивних впливів іноземних ЗМІ на українську аудиторію та пропонував заходи щодо їх нейтралізації".

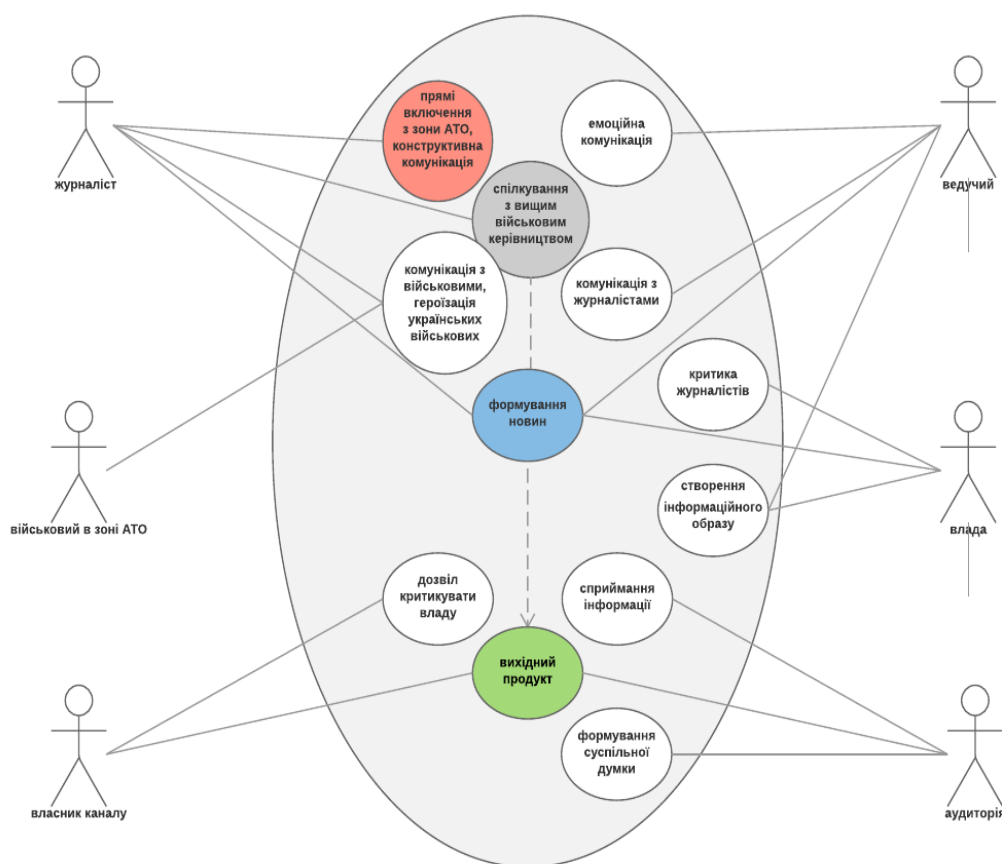
Виконавчий директор ГО "Дектор медіа" Діана Дуцик [Дуцик 2016] пише: "...брак необхідних навиків роботи в умовах війни або свідоме нехтування правилами безпеки призвели до великої кількості постраждалих журналістів під час першої фази конфлікту на сході". У дослідженні "Український медіаландшафт у 2015 році" Діана Дуцик [Дуцик 2015, с. 7] зауважує падіння професійних навиків журналістів, пояснюючи це поганою освітою, низькою культурою читання, незнанням базових професійних стандартів і зниженням рівня вимог до журналістських матеріалів у редакціях. Наприклад, телеканали "Україна" та "Інтер", які часом відверто ігнорують ситуацію в країні, допускаючи до ефіру значну частку матеріалів російського виробництва. Чи не варто в умовах війни жорсткіше контролювати ситуацію на ринку ЗМІ? Чи підривають такі програми моральний імунітет нації в умовах гібридної війни та постійних інформаційних атак ворога?

В Україні критеріям "мобілізованого ЗМІ" найбільше відповідає телеканал "1+1". Активами такого ЗМІ є журналісти, що комунікують з

військовими і формують інформаційний простір. Превалює виключно позитивний образ українського військового в зоні АТО, найбільша кількість включень з похоронних процесій, слова військових про загиблого товариша, створення аури трагізму, рекламування національних збройних сил, прийом "вербування", активність соціальної реклами, нагадування про ситуацію на фронті навіть у розважальному контенті з використанням слогану типу "сміємось – значить, не здаємось". Формула такого "мобілізованого ЗМІ" виглядає так [рис. 1].

МОБІЛІЗОВАНЕ ЗМІ

Петро Катеринич | February 25, 2017

Рисунок 1 – модель "мобілізованого ЗМІ"

Джерело: власна розробка

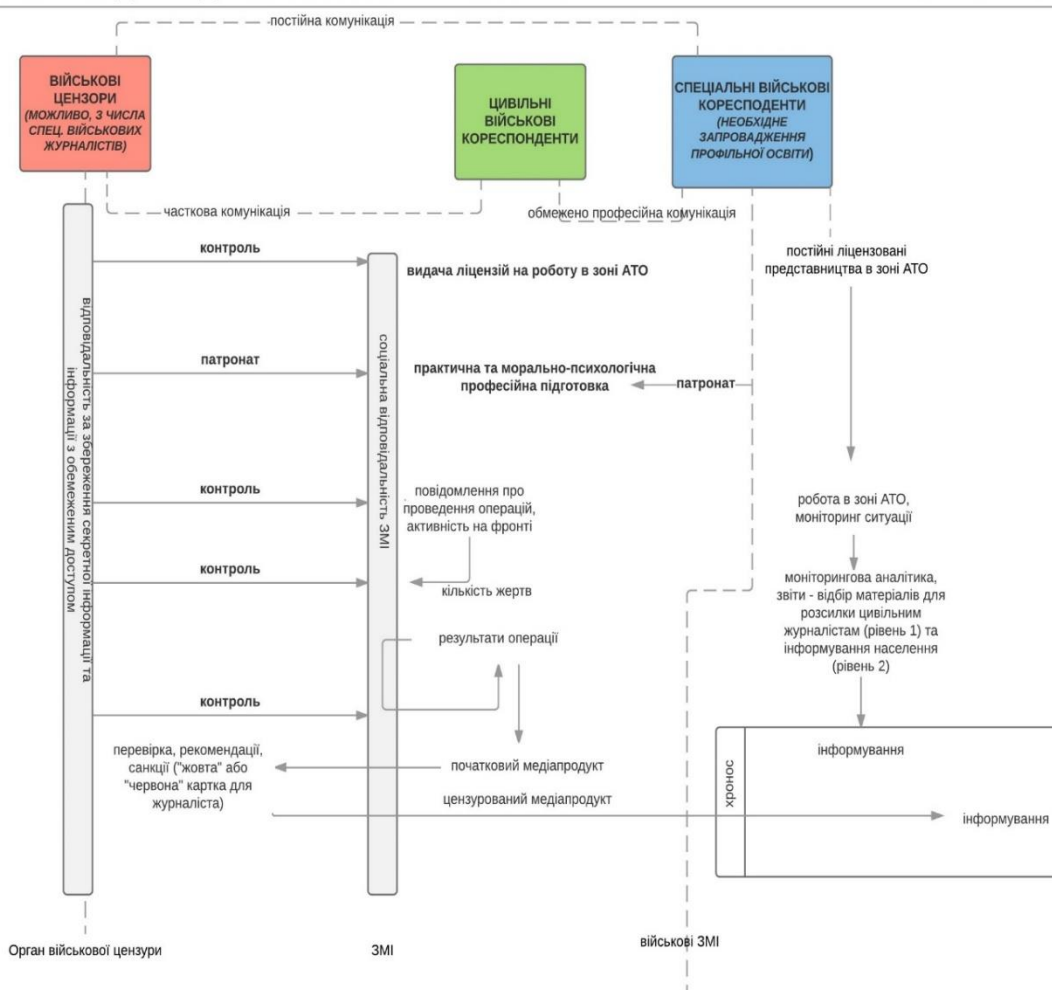
Під час дискусії "Якісна журналістика в час війни та кризи – між пропагандою та звинуваченнями в брехні" професор Валерій Іванов [Іванов 2016] зазначив, що "українським журналістам, які не були готові до війни, варто звірити годинники із західними колегами". "Детектор медіа" та "Телекритика" намагаються давати практичні рекомендації журналістам з приводу війни на Сході, випускають певні аналітичні матеріали, що стосуються питань пропаганди та інформаційної безпеки. Один із таких наочних порадників – аналітичний звіт ГО "Телекритика" під назвою "Протидія російській інформаційній агресії: спільні зусилля задля захисту

демократії” містить збір експертних обговорень. У моніторингу сформовані твердження, які, на думку аналітиків ГО “Телекритика”, негативно впливають на формування інформаційної безпеки суспільства та перешкоджають протидіяти інформаційній загрозі. Серед таких – неефективна комунікаційна політика влади, відсутність системного бачення сучасної інформаційної політики на рівні влади, необхідність “інформаційної реабілітації” (цит. В'ячеслав Гусаров, експерт з питань інформаційної безпеки Центру військово-політичних досліджень).

Побудова моделі “нації в однострої” (Україна поступово перетворюється на суспільство з активними бойовими діями на нашій території та постійній потребі в мобілізації ресурсів, у першу чергу – інформаційних) потребує розробки нової моделі контролю над інформаційним шумом, якісного відбору інформації, базуючись на принципах соціальної відповідальності ЗМІ. В українському форматі модель поведінки “мобілізованих ЗМІ” в межах “нації в однострої” ефективно можна будувати лише з уведенням етапу “контроль-санкція”. Це могло би виглядати так [рис. 2]:

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЖУРНАЛІСТИКИ

Петро Катеринич | March 3, 2017

Рисунок 2 – соціальна відповідальність “мобілізованих ЗМІ”

Джерело: власна розробка

Юрист Інституту масової інформації Роман Головенко [Головенко 2016] наводить перелік випадків, в яких законодавство дозволяє обмежити свободу слова. Зокрема, стаття 436 Кримінального Кодексу України визнає злочином "Публічні заклики до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту, а також виготовлення матеріалів із закликами до вчинення таких дій з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів".

Цензуру забороняють ст.15 Конституції України, ст.2 ЗУ "Про друковані засоби масової інформації" (цит.: "Забороняється створення та фінансування державних органів, установ, організацій або посад для цензури масової інформації. Не допускається вимога попереднього погодження повідомлень і матеріалів, які поширюються друкованими засобами масової інформації, а також заборона поширення повідомлень і матеріалів з боку посадових осіб державних органів, підприємств, установ, організацій або об'єднань громадян"), ст.24 ЗУ "Про інформацію" (цит. "Забороняються втручання у професійну діяльність журналістів, контроль за змістом поширюваної інформації, зокрема з метою поширення чи непоширення певної інформації, замовчування суспільно необхідної інформації, накладення заборони на висвітлення окремих тем, показ окремих осіб або поширення інформації про них, заборони критикувати суб'єкти владних повноважень"), ст.5 ЗУ "Про телебачення і радіомовлення" (цит. "Цензура інформаційної діяльності телерадіоорганізації забороняється. Телерадіоорганізація є незалежною у визначенні змісту програм та передач. Не вмотивоване законодавством України втручання органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, громадських чи релігійних об'єднань, їх посадових осіб чи працівників, а також власників у сферу професійної діяльності телерадіоорганізацій не допускається"), ст.2 ЗУ "Про інформаційні агентства" (цит. "Забороняється цензура інформації, поширюваної інформаційними агентствами"), ст.309 Цивільного кодексу України (цит. "цензура процесу творчості та результатів творчої діяльності не допускається"). У коментарі до статті 34 Конституції (забороняє обмеження свободи слова, окрім як в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку) зазначено: "Ст. 34 Конституції щільно взаємодіє зі ст. 21, 23, 31, 32, 35. До того ж, її можна розглядати як певний розвиток і конкретизацію положення ч. 3 ст. 15, що забороняє здійснення в Україні цензури".

2 грудня 2014 року в Україні створена урядова установа під назвою Міністерство інформаційної політики (далі – МІП), яке відповідно до Положення, затвердженого Постановою Кабміну від 14.01.15 №2 "є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади у сфері забезпечення інформаційного суверенітету України, зокрема з питань поширення суспільно важливої інформації в Україні та за її межами, а також забезпечення функціонування державних інформаційних ресурсів" і з-поміж іншого повинна виконувати функції щодо захисту прав журналістів (пункт 11), досліджувати вплив ЗМІ на суспільну свідомість (п. 12), впроваджувати курси інформаційної політики для навчальних закладів (п.13, не виконується, рекомендуємо обов'язкове вивчення дисципліни "Медіаграмотність" у середній школі та курсів інформаційної безпеки у старшій школі і на перших курсах вищих навчальних закладів не залежно від спеціальності і форм власності, але виникає проблема організаційного характеру – необхідна розробка та адаптація багатовекторних програм і підготовка профільних фахівців), п. 14 стосується підготовки фахівців у сфері інформаційної політики, п.15 стосується "позиціонування України у світі" (відкриті програми

у співпраці з МІП на зразок "Ukraine: Freedom, Dignity, Creativity»), п.17 – дотримання свободи слова (моніторинг порушень), п.18 – популяризація вітчизняної телепродукції за кордоном (таким продуктом є "UATV", мультимедійна платформа іномовлення України, але до масштабів російських пропагандистських медіапродуктів типу "RT" українському іномовленню бракує кількох мільйонів активних глядачів). У бюджеті на 2017 рік на підтримку системи іномовлення та "Укрінформ" закладено 209 млн 633,7 тис. грн.

28-й Посол США при ООН, одна з 1000 найвпливовіших жінок планети, професор Гарвардського університету Саманта Пауер заявила, що РФ тратить на свій проект RT від 600 млн до мільярда доларів щорічно [Begley 2017].

За даними дослідження "Телекритики" 80% українців дізнається про поточний стан справ завдяки телебаченню (з них 50% дізнаються за допомогою TV про ситуацію на Сході України), 41% – з мережі Інтернет (26% про збройне протистояння), потім – родичі, друзі, колеги і лише згодом – друковані ЗМІ.

В матеріалах ГО "Телекритика" не рекомендують займатися контрпропагандою, а завжди дотримуватися журналістських стандартів.

Томаш Стжижевський [Strzyżewski 2006] зауважує, що нині цензура набула інших форм – це залежність журналістів від редакторів та власників видань. Дослідник окреслює айсберг цензури (цит. "Відцензурований текст ЗМІ вводить в оману, тобто поневолює масового адресата. Це означає поневолення всього суспільства. Вихід з цього стану є актом ініціації, тобто боротьбою за свободу для всіх нас".)

Ключ: "Айсберг" цензури. Інституційна цензура (як наприклад за часів ПНР) є лише вершиною. Між організацією і цензурованими підрозділами виникає зворотній зв'язок, що в підсумку призводить до внутрішньої редакційної цензури, котра не потребує безпосереднього втручання головної установи. Наступним рівнем є внутрішня цензура самих авторів, котрі знають, що про деякі речі "не варто писати"; це у відповідних умовах теж діє без участі головної інституції. Останнім рівнем є відбір реципієнта, який приймає тільки ті повідомлення, які є прийнятними відповідно до його власного світогляду. Оскільки цей світогляд є певним чином сформований через перераховані вище рівні цензури, відбір інформації реципієнтом також є різновидом цензури, оскільки він (реципієнт) не може сприйняти інформацію, не відповідну до його встановленого світогляду (що є головною метою цензури).

Висновки. В результаті дослідження поняття соціальної відповідальності ЗМІ на прикладах розроблених моделей "мобілізованих ЗМІ" та "нації в однострої" можна стверджувати, що модель "мобілізованого ЗМІ" потребує втручання військових редакторів задля збереження пріоритету національних інтересів та державної таємниці, однак такі дії можуть бути розцінені як тиск на свободу слова. З іншого боку, ми встановлюємо, що в умовах особливого стану свобода слова може бути частково обмежена. На контент ЗМІ впливають в основному власники, а задля збалансування поглядів важливою є незалежність редакції, а також обов'язкова проукраїнська позиція – це важливо для інформаційного фронту. У дослідженні ми демонструємо, як могла би виглядати модель військової цензури та визначаємо, що така може мати місце в українських реаліях в умовах проведення АТО – однак за умови, що журналістам пояснюватимуть, у чому власне полягає заборона (матеріали, що становлять державну таємницю або піддають ризику життя і здоров'я солдат). Ми виявили, що модель

автоцензури ЗМІ не буде ефективною, оскільки найбільші медіа України належать олігархам і не можуть бути абсолютно незалежним джерелом інформації. Ми визначили, що важливим фактором є етап «санкції» - покарання за недотримання журналістської етики чи порушення моделей соціальної відповідальності ЗМІ, основною функцією яких вважаємо служіння інтересам суспільства, на рівні етичному (Комітет з питань журналістської етики) та юридичному (від матеріальних санкцій до кримінальної відповідальності).

Література

- Верховна Рада України; Закон від 02.10.1992 № 2657-XII, чинний, поточна редакція — Редакція від 01.01.2017, підстава 1774-19. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
- Верховна Рада України; Закон від 16.11.1992 № 2782-XII, чинний, поточна редакція — Редакція від 01.01.2017, підстава 1780-19 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>.
- Верховна Рада України; Закон від 21.12.1993 № 3759-XII, чинний, поточна редакція — Редакція від 01.01.2017, підстава 1663-19. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3759-12>.
- Верховна Рада України; Закон від 28.02.1995 № 74/95-ВР, чинний, поточна редакція — Редакція від 21.05.2015, підстава 317-19. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/95-%D0%B2%D1%80>.
- Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV, чинний, поточна редакція — Редакція від 02.11.2016, підстава 1666-19. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page6>.
- Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, чинний, поточна редакція — Редакція від 30.09.2016, підстава 1401-19. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
- Власюк, О. С. *Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики, розділ 7. Інформаційна безпека держави*, с. 360. – ПП «Видавництво Фенікс», м. Київ.
- Головенко, Р. В яких випадках законодавство України дозволяє обмежити свободу слова. Інститут масової інформації. URL: <http://imi.org.ua/consult/55877-v-yakih-vipadkah-zakonodavstvo-ukrajini-dozvolyae-obmejiti-svobodu-slova.html>.
- Носек, Х., Єхиель, Л. Военная цензура в Израиле: зтяжной временный компромисс между противоборствующими ценностями, впервые опубликована в «Кешер» [«Зв'язок»], №17 (1995), стор 45-62. Електронний ресурс. Доступ [14/02/17]. URL: <http://www.webcitation.org/6A1oLehfs>.
- Толокольнікова, К. Media Sapiens. "Російська пропаганда в Німеччині, Польщі та Грузії: що нового?" Доступ [31/01/17]. URL: http://osvita.mediasapiens.ua/monitoring/advocacy_and_influence/rosiyska_propaganda_v_nimechchini_polschi_ta_gruzii_scho_novogo/.
- Український медіаландшафт у 2015 році*. Видання за підтримки фонду Конрада Аденауера, Київ, 2015, с. 7. Електронний ресурс. Доступ [4/02/17]. Режим доступу http://www.kas.de/wf/doc/kas_43639-1522-13-30.pdf?151209161127.
- Begley, S. *Read the Full Text of Samantha Power's Scathing Speech on Russia*. Retrieved from <http://time.com/4637117/samantha-power-united-nations->

- russia-speech-transcript/.
- Horowitz, D., & Lissak M. (1989). *Trouble in Utopia. The Overburdened Polity of Israel* (Albany: State University of New York Press, 1989), p. 195–230.
- Horowitz, D. (1979). The Control of Limited Military Operations: The Israeli Experience». *International Violence: Terrorism, Surprise and Control*. Y. Evron (ed.) (Jerusalem: The Hebrew University, The Leonard Davis Institute for International Relations, 1979), pp. 258–276. URL: http://osvita.mediasapiens.ua/monitoring/advocacy_and_influence/mizh_p_ropagandoyu_ta_standartami/.
- Limor, Y. (1999). *The In/Outsiders: Mass Media in Israel*, Hampton Press.
- Media Sapiens. *Протидія російській інформаційній агресії: спільні зусилля задля захисту демократії*. URL: https://dl.dropboxusercontent.com/u/30479341/Telekritika_analytics_prop_aganda_2015.pdf.
- Nasz wywiad. Tomasz Strzyżewski, człowiek, który ujawnił kulisy cenzury w PRL. "Dziś w Polsce nie ma symetrii medialnej". Zespół wPolityce.pl. URL: <http://wpolityce.pl/polityka/112512-nasz-wywiad-tomasz-strzyzewski-czlowiek-ktory-ujawnil-kulisy-cenzury-w-prl-dzis-w-polsce-nie-ma-symetrii-medialnej>.
- Nosek, H. (2006). *Media and Political Violence*, Hampton Press.
- Pravo.ua. *Коментовані закони. Розділ 2. Права, свободи та обов'язки людини й громадянина. Стаття 34 Конституції України*. URL: <http://pravo-ukraine.org.ua/resyrsi/kz/konstitutsiya-ukrajini/rozdil-2-prava-svobodi-ta-obov-yazki-lyudini-i-gromadyanina/10987-stattya-34-konstituciya-ukrajini-2013-statti-konstituciji-ukrajini>
- Teczka Tomasza Strzyżewskiego, Instytutu Pamięci Narodowej*. URL: <http://archiwum.evot.org/ipn/strzyzewski/>
- Strzyżewski, T. (2006). *Matrix czy Prawda Selektywna? Antycenzorskie retrospekcje*. Wrocław: Wektory, , s. 55. ISBN 83-922896-3-3.

References

- Begley, S. *Read the Full Text of Samantha Power's Scathing Speech on Russia*. Retrieved from <http://time.com/4637117/samantha-power-united-nations-russia-speech-transcript/>.
- Golovenko, R. V iakyh vypadkah zakonodavstvo Ukrainy dozvoliaie obmezhyty svobodu slova. Institut masovoi Informatsii. URL: <http://imi.org.ua/consult/55877-v-yakih-vypadkah-zakonodavstvo-ukrajini-dozvolyaie-obmejiti-svobodu-slova.html>.
- Horowitz, D., & Lissak M. (1989). *Trouble in Utopia. The Overburdened Polity of Israel* (Albany: State University of New York Press, 1989), p. 195–230.
- Horowitz, D. (1979). The Control of Limited Military Operations: The Israeli Experience». *International Violence: Terrorism, Surprise and Control*. Y. Evron (ed.) (Jerusalem: The Hebrew University, The Leonard Davis Institute for International Relations, 1979), pp. 258–276. URL: http://osvita.mediasapiens.ua/monitoring/advocacy_and_influence/mizh_p_ropagandoyu_ta_standartami/.
- Limor, Y. (1999). *The In/Outsiders: Mass Media in Israel*, Hampton Press.
- Media Sapiens. *Протидія російській інформаційній агресії: спільні зусилля задля захисту демократії*. URL: https://dl.dropboxusercontent.com/u/30479341/Telekritika_analytics_prop_aganda_2015.pdf.

- Nasz wywiad. Tomasz Strzyżewski, człowiek, który ujawnił kulisy cenzury w PRL. "Dziś w Polsce nie ma symetrii medialnej". Zespół wPolityce.pl. URL: <http://wpolityce.pl/polityka/112512-nasz-wywiad-tomasz-strzyzewski-czlowiek-ktory-ujawnil-kulisy-cenzury-w-prl-dzis-w-polsce-nie-ma-symetrii-medialnej>.
- Nosek, H. (2006). *Media and Political Violence*, Hampton Press.
- Nosek, H., Ehiel, L. Voennaya tsenzura v Izraile: zatyazhnoy vremennyiy kompromiss mezhdru protivoborstvuyuschimi tsennostyami, vpervyie opublikovana v «Kesh» [«Zv'yazok»], #17 (1995), stor 45-62. Elektronnyy resurs. Dostup [14/02/17]. URL: <http://www.webcitation.org/6A1oLehfs>.
- Pravo.ua. Коментовані закони. Розділ 2. Права, свободи та обов'язки людини й громадянина. Стаття 34 Конституції України. URL: <http://pravo-ukraine.org.ua/resyrsi/kz/konstitutsiya-ukrajini/rozdil-2-prava-svobodi-ta-obov-yazki-lyudini-i-gromadyanina/10987-stattya-34-konstituciya-ukrajini-2013-statti-konstituciji-ukrajini>
- Strzyżewski, T. (2006). *Matrix czy Prawda Selektywna? Antycenzorskie retrospekcje*. Wrocław: Wektory, , s. 55. ISBN 83-922896-3-3.
- Teczka Tomasza Strzyżewskiego, Instytutu Pamięci Narodowej. URL: <http://archiwum.evot.org/ipn/strzyzewski/>
- Tolokolnikova, K. Media Sapiens. "Rosijska propaganda v Nimechiini, Polschi ta Gruzii: scho novogo?". URL: http://osvita.mediasapiens.ua/monitoring/advocacy_and_influence/rosiysk_a_propaganda_v_nimechchini_polschi_ta_gruzii_scho_novogo/.
- Ukrainskij medialandshaft u 2015 rotsi. Vydannia za pidtrymky fondu Konrada Adenauera, Kyiv, 2015, p. 7. Elektronnyy resurs.Dostup [4/02/17]. Rezhim dostupu http://www.kas.de/wf/doc/kas_43639-1522-13-30.pdf?151209161127.
- Verhovna Rada Ukrainy; Zakon vid 02.10.1992 # 2657-XII, chynnyj, potochna redaktsia — Redaktsia vid 01.01.2017, pidstava 1774-19. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
- Verhovna Rada Ukrainy; Zakon vid 16.11.1992 # 2782-XII, chynnyj, potochna redaktsia — Redaktsia vid 01.01.2017, pidstava 1780-19 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>.
- Verhovna Rada Ukrainy; Zakon vid 21.12.1993 # 3759-XII, chynnyj, potochna redaktsia — Redaktsia vid 01.01.2017, pidstava 1663-19. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3759-12>.
- Verhovna Rada Ukrainy; Zakon vid 28.02.1995 # 74/95-VR, chynnyj, potochna redaktsia — Redaktsia vid 21.05.2015, pidstava 317-19. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/95-vr>.
- Verhovna Rada Ukrainy; Kodeks Ukrainy, Zakon, Kodeks vid 16.01.2003 # 435-IV, chynnyj, potochna redaktsia — RedaktsIya vId 02.11.2016, pIdstava 1666-19. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page6>.
- Verhovna Rada Ukrainy; KonstitutsIya, Zakon vid 28.06.1996 # 254k/96-VR, chynnyj, potochna redaktsia — Redaktsia vid 30.09.2016, pidstava 1401-19. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>
- Vlasyuk, O. S. NatsIonalna bezpeka UkraYini: evolyutsIya problem vnutrIshnoYi polItiki, rozdil 7. InformatsIyna bezpeka derzhavi, s. 360. – PP «Vydavnytstvo Feniks», m. KiYiv.

Data przesłania artykułu do Redakcji: 15.03.2017
Data akceptacji artykułu przez Redakcję: 22.03.2017